

Samling föredragsabstract NORNA 2025

(i bokstavsordning efter efternamn)

Styrkeplatser som ett exempel på socioonomastikens möjligheter

Terhi Ainiala

I föredraget undersöks de metodiska valen i projektet “Styrkeplatser” som ett exempel på socioonomastikens möjligheter och begränsningar. I Helsingfors universitets projekt “Styrkeplatser” undersöks platser som är viktiga för stadsborna. I projektet, som kombinerar namnforskning och etnologi, undersöks vilka platser som är stärkande i vardagen, vad som gör dem sådana och hur förändringar i dessa platser har påverkat stadsbornas upplevelser av sin närmiljö. Projektet är förankrat i den humanistiska stadsforskningstraditionen, där fokus ligger på interaktionen mellan människa och miljö samt de betydelser och känslor som uppstår i platsrelationen.

I föredraget tas konkreta exempel på socioonomastisk ortnamnsforskning upp. Både traditionella socioonomastiska tillvägagångssätt och nya möjligheter presenteras.

Förändrade normer kring namnbruk, genus och mångkultur i svenska läromedel från 1920-tal till 2010-tal. Sammanfattning av ett projekt

Emilia Aldrin

Namnbruk i läromedel är ett i hög grad förbiset fenomen inom läromedelsforskningen, men kan ge viktiga kunskaper om vilka identiteter som anses värda att individualisera, synliggöra och förknippa med olika former av relationsskapande, ageranden och attribut i dessa normativa texter. Läromedel är auktoritativa texter som förmedlar ”vad som är värt att veta” i ett visst ämne (Kotowski 2013), men de utgör också kulturella artefakter (Gray 2013) och kan ses som ett slags ”fönster mot världen” (Risager 2021). De producerar sociala betydelser, kulturella värderingar och makthierarkier som kan komma att påverka hur unga elever upplever världen, liksom hur de identifierar och omvandlar sig själva (Khan & Sultana 2012). Eftersom en individs erfarenheter av världen är begränsade, påverkas våra synsätt på grupper, identiteter och deras relationer starkt av deras representationer i offentliga diskurser (Azimova & Johnston 2012 jfr Fairclough 2003). Det finns också studier som pekar på att representationerna som elever möter i läromedel kan påverka arbetsinsats och studieresultat (Good, Woodzicka & Wingfield 2010). Det här föredraget sammanfattar några viktiga resultat från ett RJ-finansierat projekt som haft som syfte att undersöka personnamns roll i läromedelstexter för svensk grundskola (matematik, samhällskunskap och svenska för årskurs 4), hur namnbruket bidrar till att skapa olika sociala och kulturella normer och hur dessa framträder och förändras över tid mellan 1920-tal, 1950-tal, 1980-tal och 2010-tal. I föredraget fokuseras i första hand förändringar i namnbruk och omtalsformer kopplat till genus och kulturell mångfald. Vissa utblickar till en större språklig och multimodal kontextualisering görs också. Med utgångspunkt i resultaten diskuteras vilka identiteter som (o)synliggörs, vilken grad av närhet/distans som knyts till olika identiteter, vilka hierarkier som konstrueras samt de konsekvenser detta skulle kunna få för de elever som utgör läsare.

Islands in the stream (of time)

Katrín Axelsdóttir

Various factors may influence the choices of parental name-givers, such as the importance of kin names, names associated with famous people (real or fictional), and phonaesthetics. The popularity of particular names often fluctuates, as is the case with many phenomena that are a matter of choice. The popularity of a given name can rise very rapidly, and drastically decline shortly thereafter – the popularity of others seems to be fairly stable. The same applies to last elements of compound names and suffixes used in name formation.

To begin, I briefly discuss some factors that can influence parental choices. Subsequently, focus will shift to the Icelandic female name element *-ey*, its meanings, history and popularity. The element *-ey* can have three different meanings: 1) ‘happiness’, 2) ‘always’ (cf. the first element *Ei-*) and 3) ‘island’. The first meaning is probably the original one. Today, however, most people identify it with the appellative *ey* ‘island’. While the element already existed in Old Icelandic, its occurrence is rare, with only three names in *-ey* found in Old Icelandic sources: *Bótey*, *Laufey* and *Þórey*. A significant number of names ending in *-ey* have been invented since then, most of them in the 20th century. In a database that stores applications to The Icelandic Naming Committee for new personal names (searchable from 2001), we find plenty of names ending in *-ey* — this seems to be by far the most popular female last element among new formations. The current paper attempts to explain this rising popularity as well as provide a comparison of *-ey* and *-ína*, a name suffix that was very popular a century ago.

Selected references:

- Guðrún Kvaran and Sigurður Jónsson frá Arnarvatni. 1991. *Nöfn Íslendinga*. Reykjavík: Heimskringla.
- Pinker, Steven. 2008. *The Stuff of Thought*. London: Penguin Books.
- Whissell, Cynthia. 2014. Choosing a Name: How Name-Givers’ Feelings Influence Their Selections. *The Oxford Handbook of the Word*, pp. 669–687. Ed. John R. Taylor. Oxford: Oxford University Press.

Tredje gången gillt – eller konsten att ro i land en del i serien Sveriges ortnamn

Josefin Devine, Kristina Neumüller & Elin Pihl

I början av sin karriär som namnforskare gjorde Jöran Sahlgren uppteckningar i Glanshammars härad i Örebro län och påbörjade en del i serien Sveriges ortnamn om detta område. Ganska snart riktade han dock sin energi mot andra forskningsämnen och manuset blev liggande i Ortnamnsarkivets samlingar i många årtionden. Så småningom plockades det fram av Eva Brylla som fortsatte arbetet med att samla material och tolka namnen. Även för hennes del kom dock andra arbetsuppgifter att ta över, varpå manuset på nytt blev liggande under lång tid.

Ett tredje försök att slutföra denna del i Sveriges ortnamn har nu inletts, och denna gång bedrivs arbetet som ett lagarbete. I vårt föredrag kommer vi att prata om vilka svårigheter som finns i att behöva förhålla sig till två storheters förarbeten i våra tolkningar, och om vilka fördelar som också finns. Vi kommer även att diskutera Glanshammar som undersökningsområde och ta upp några enskilda namnproblem.

Er socioonomastik sociolingvistisk navneforskning, og er der i det hele taget brug for socioonomastik?

Birgit Eggert

Socioonomastik beskrives ofte som ”sociolingvistisk forskning i navne”, og man kan derfor have en tendens til at sætte disciplinerne sociolingvistik og socioonomastik op som sideordnede på en måde så det kan opfattes som ensartede discipliner med hensyn til teori og metode hvor sociolingvistikken undersøger alt andet sprog end proprier, og socioonomastikken undersøger proprier. Men sådan en sideordning er problematisk da propriers ”væsen” er anderledes og på en gang både er mere enkel og mere kompleks end det øvrige sprog. Navnes tætte anknytning til navnebærerne giver en forskningsmæssig tilgang som er anderledes end til det øvrige sprog, og navne som forskningsdata er interessant for mange forskellige fag som fx historie, arkæologi, sociologi, etnologi m.fl.

Man kan indvende at navneforskning altid har været tværfaglig, og at alle navne har med menneskers ageren at gøre, og derfor altid har været en slags socioonomastik hvorfor man ikke har brug for en anden betegnelse for faget end navneforskning/onomastik. Imidlertid er der i nutiden et krav om en direkte relevans for samtidens samfund hos de fleste (danske) forskningsfonde og i det politiske landskab. Dette krav opfyldes lettere med socioonomastiske projekter, og samfundsrelevansen er signaleret allerede ved brugen af termen socioonomastik. I foredraget vil jeg argumentere for hvorfor jeg mener at en term for fagdisciplinen ”socioonomastik” er nødvendig både på grund af dens samlende værdi i et tværvidenskabeligt felt, og på grund af nutidens politiske krav om forskningens nytteværdi i samfundet.

När är efternamn för lika?

Sonja Entzenberg, Leila Mattfolk & Lena Wenner

Enligt personnamnslagen, både den rådande (2016:1013) och tidigare, får ett nybildat efternamn inte vara så likt ett befintligt att det kan leda till förväxling. För att pröva nybildade efternamn till uttal och/eller form använder myndigheterna förväxlingsregler, dvs. riktlinjer för vilka bokstäver/bokstavskombinationer som kan uppfattas som för likalydande för att skilja två efternamn åt. Dessa riktlinjer har växt fram successivt under 1900-talet och en första skriftlig version av dem presenterades i Svensk namnbok 1954. Utgångspunkten är svenskt språkbruk och det är därför emellanåt svårt att applicera förväxlingsreglerna på dagens namnskick i det mångkulturella Sverige, där det dels finns minoritetsspråk med egna namnsystem och namnskick, dels kommer in namn från allt fler kulturer genom invandring och globalisering. Vi ser ett behov av uppdaterade förväxlingsregler för att nybildade efternamn ska kunna bedömas konsekvent och rättssäkert.

För att pröva i vilken mån förväxlingsreglerna ger ett resultat som överensstämmer med folks uppfattningar har vi i en enkät bett deltagarna lyssna på 48 namnpar som enligt riktlinjerna är förväxlingsbara, som Landberg/Langberg, och där deltagarna fick ange vilket av namnen de uppfattade. Vi använder enkätverktyget Jotform som erbjuder möjlighet till ljudfiler i digitala enkäter och som också innehåller ett inbyggt analysverktyg. Deltagarna fick även själva uttala de efternamn som testades. Vi har därmed ett material som består av både perception och produktion av efternamn som enligt förväxlingsreglerna borde vara förväxlingsbara.

De preliminära resultaten från enkäten visar att flera av de särdrag som riktlinjerna bedömer som förväxlingsbara inte är det i praktiken. Utifrån resultatet av denna studie är syftet att arbeta vidare med ett större material och närmare undersöka vilken roll förväxlingsregler kan tillmätas vid prövningen av nybildade efternamn. Möjligen behövs en

annan typ av språkligt verktyg för att nya efternamn ska prövas på ett objektivt, konsekvent och rättssäkert sätt.

Å samle inn stedsnavn på bygdemålet. Om normering i stedsnavna samla inn i skolebarninnsamlinga

Tom Flaten

Gustav Indrebøs storstilte innsamling av stedsnavn ved hjelp av skolebarn i 1930-åra er en milepæl i norsk stedsnavngransking. Det ble samla inn nærmere en million stedsnavn i store deler av landet (Nes, 1975; Flaten, 2021). Skolebarna i landkommunene ble bedt om å samle inn alle stedsnavna fra gården de kom fra.

I følgeskrivet til innsamlinga ble det understreka av Indrebø at elevene skulle samle inn og skrive ned navna slik de ble uttalt. Indrebø (1934, s. 17) skriver at «bygdemannen kjenner stadene, og han kjenner bygdemålet.» På spørreskjemaet som ble brukt til innsamlinga sto følgende instruks til elevene: «Skriv namni nett som du segjer deim på bygdemålet.» Indrebøs ønske om dialektnære former av stedsnavna var derfor tydelig uttrykt.

I foredraget mitt vil jeg presentere et pågående forskningsprosjekt hvor jeg sammenlikner i hvilken grad skolebarnlistene inneholder stedsnavn skrevet på dialekt eller om stedsnavna følger ei form for normering, enten bokmål eller nynorsk, i ulike kommuner. Jeg undersøker hvilken normering vi finner, i lys av Indrebøs ønske om dialektformer. Dermed er spørsmålet om Indrebø fikk stedsnavna nedskrevet slik han ønska?

Foreløpige funn tyder på store variasjoner i materialet. Noen elever skriver stedsnavna på bygdemålet, mens andre bruker mer normerte former. Dette kan variere både innad i kommunene, fra skolekrets til skolekrets, og mellom kommunene. I foredraget vil jeg gi noen eksempler fra det store materialet.

Referanseliste:

- Flaten, T. (2021). «Skolebarninnsamlinga av stedsnavn på 1930-tallet – i Norge og på Agder». I: Jahr & Rambø (red.) Norsk språk i rom og tid. Novus.
- Indrebø, G. (1934). Stadnamn og stadnamninnsamling.
- Nes, O. (1975). "Ei halvgløymd stadnamnsamling" i Språknytt 3/1975.

Når marknavnet ikke passer med marken – Marknavne som indikatorer på landskabsændringer i historisk tid og den deraf afledte værdi i nutidig landskabsplanlægning

Peder Gammeltoft & Johnny GG Jakobsen

Når fortidens bønder navngav deres agre, kunne kreativiteten være ganske stor, men eftersom navnene først og fremmest havde en praktisk funktion i jorddykningsfællesskabet, afspejlede de som hovedregel noget konkret og genkendeligt ved jordstykket. Så når f.eks. landskabsbetegnende ord som 'ager', 'eng', 'hede', 'holm', 'kær', 'lund', 'marsk', 'mose' og 'skov' indgår som elementer i et marknavn, kan man med en vis rimelighed også formode, at de har afspejlet landskabet på eller nær ved det pågældende agerstykke. Denne "rimelige formodning" er nu for første gang blevet systematisk efterprøvet i et større case study-område i Vestjylland, hvor marknavne på matrikelkort fra perioden 1780-1810 er blevet sammenholdt med den landskabstype, som samme kort beretter da var gældende på lokaliteten.

Undersøgelsen viser, at der som hovedregel er den forventede sammenhæng imellem landskabsbeskrivende marknavneelementer og den tilknyttede reelle landskabstype. Men den

afslører også flere systematiske afvigelser, der efter alt at dømme afspejler en ændring af landskabet i den mellemliggende periode fra marknavnets opståen til kortlægningen omkring år 1800. Vi vil hævde, at disse observationer ikke blot har historisk interesse, men også betyder at marknavne med fordel kan inddrages som analyseværktøj med henblik på nutidens forsøg på at sikre beboelse og veje imod oversvømmelser samt i forbindelse med et politisk ønske om udpegning af ”lavbundsområder” egnede til gendannelse af vådbund med henblik på CO2-reduktion.

Vart är socioonomastiken på väg? Några tendenser efter fem år med tidskriften NoSo *Linnea Gustafsson & Emilia Aldrin*

Nordisk tidskrift för socioonomastik startades år 2021 med stöd av utgivaren Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur och forskningsnätverket New Trends in Nordic Socio-onomastics. Sedan starten har 6 nummer utkommit och ytterligare ett är på väg under våren 2025. I det här föredraget analyserar vi några tendenser som framkommer av utgivningen så här långt. Vi diskuterar tematik, materialtyper, teorier och metoder, författares språkval, geografisk spridning och läsarstatistik. Med utgångspunkt i detta förs ett resonemang om vart socioonomastiken tycks vara på väg och vilka möjligheter och utmaningar vi ser framåt.

The concept of “Icelandic names” in laws on personal names *Aðalsteinn Hákonarson*

Public debate around laws on personal names in Iceland has always been dominated by the question of family names and preservation of the patronymic (in later years also metronymic) custom. But for most of the 20th century, Icelandic laws on personal names also included a measure intended to preserve the Icelandic anthroponomasticon (Icel. *mannanafnaforði*) against the influx of foreign names. Thus, the laws had a provision that given names must be Icelandic. But the interpretation of the concept of “Icelandic names” turned out to be problematic. The provision first appears in the 1925 law on personal names, but the law was poorly implemented and did little to impede the adoption of foreign names. An important exception is that the provision came to be strictly enforced in relation to the granting of Icelandic citizenship from the mid-century onwards. With the passing of a new law on personal names in 1991, the problems with implementation were fixed, i.a. by the establishment of an official personal-names committee (Icel. *mannanafnanefnd*) which decided on a case by case basis whether proposed given names were Icelandic. Soon after the new law took effect, decisions of the committee became the subject of controversy, not least regarding its definition of Icelandic names which many considered too exclusive.

The presentation gives an overview of the history of efforts to regulate given names in Iceland — with particular focus on the requirement that names be Icelandic. It also discusses different ways in which the concept of “Icelandic names” has been interpreted and attempts to explain how a new committee on personal names, appointed in 1993, came to the surprising conclusion that the concept applied exclusively to inherited names of Germanic origin, excluding almost all borrowed names.

Selected references:

Halldór Halldórsson. 1960. Hugleiðingar um íslenzk mannanöfn að gefnu tilefni. *Skírnir* 134:129–151.

Halldór Halldórsson. Ólögleg mannanöfn. *Andvari* 87(3):329–339.

Halldór Ármann Sigurðsson. 1993. Heimil nöfn og óheimil: Um 2. grein mannanafnalaganna. *Íslenskt mál* 15:7–34.

Hermann Pálsson. 1960. *Íslensk mannanöfn*. Reykjavík: Heimskringla.

Páll Björnsson. 2021. *Ættarnöfn á Íslandi. Átök um þjóðararf og ímyndir*. Reykjavík: Sögufélag.

Svavar Sigmundsson. 1992. Ný lög um íslensk mannanöfn. *Studia anthroponymica Scandinavica* 10:81–90.

Svavar Sigmundsson. 1995. Framkvæmd nýrra nafnalaga á Íslandi. *Studia anthroponymica Scandinavica*. 13:101–115.

Länsstyrelsernas behandling av nybildade efternamn under tidigt 1900-tal

Johan Hedberg

År 1901 infördes släktnamnsförordningen som reglerade efternamnsbyten genom bestämmelser om när nya efternamn fick skrivas in i kyrkoboken. En av bestämmelserna gällde att ansökningar om nybildade efternamn skulle göras till Länsstyrelsen. Släktnamnsförordningen gav inga upplysningar om vilka krav som skulle ställas på namnens utformning förutom att de inte fick väcka anstöt (Brylla 1995 s. 69). En tid efter släktnamnsförordningens ikraftträdande började språkforskare och andra engagerade att i medier och i skrifter rikta kritik mot de nya namn som Länsstyrelserna godkände. Den tydligaste kritiken gällde att namnen inte bestod av svenskt språkods utan kunde uppfattas som ”utländska”. En av de mest framträdande kritikerna var Adolf Noreen som genom ett brev till ecklesiastikministern år 1918 bidrog till att det genomfördes en centralisering av namnbytesärendena till regeringen (se Entzenberg 2006).

I den tidigare forskningen om efternamnsbyten har det hänvisats till detta skeende. Noreen och andra kritiserade Länsstyrelsen för att de godkände namn som inte passade in i svenskt efternamnsskick, vilket ledde till en förändring av namnbytesärendenas hantering. Det har dock inte gjorts någon systematisk undersökning av de nybildade efternamn som godkändes.

I mitt föredrag presenterar jag en undersökning av de nybildade efternamn som godkändes av Länsstyrelserna i syfte att utröna om kritiken mot dem var grundad på faktiska förhållanden. Jag studerar de godkända namnens leder för att avgöra om dessa har grund i dåtidens svenskspråkiga efternamnstradition eller ej. Som jämförelsematerial använder jag mig av statistiska uppgifter om namnleder som finns i *Svensk namnbok 1954* (s. 33 f.). Där listas slutleder, förleder och avledningsändelser som då förekom i 100 efternamn eller fler i hela riket. Det är rimligt att anta att dessa leder och avledningsändelser fanns i efternamnsbeståndet före släktnamnsförordningen år 1901 och alltså var en del av svensk efternamnstradition när Länsstyrelserna beslutade om nybildade efternamn.

Litteratur

Brylla, Eva, 1995: Utvecklingen av svenskt släktnamnsskick under 1900-talet. I:

Släktnamn i Norden. Rapport fra NORNAS tjuetørste symposium i

Oslo 17.–20. september 1992. Redigerad av Kristoffer Kruken.

Uppsala. (NORNA-rapporter 58.) S. 61–79

Entzenberg, Sonja, 2006: Det får ju vara någon ordning på torpet! Svenska

personnamnsregler i ett historiskt perspektiv. (Språk och

folkminnesinstitutets småskrifter 2.) Uppsala.

Svensk namnbok 1954. Utarbetad av 1952 års släktnamnskommitté. Stockholm. (SOU 1954:1.)

No rules? Norms and freedom in online username choices

Lasse Hämäläinen

The internet has often been seen as a liberal environment, where the rules and conventions of non-virtual world do not necessarily apply. This has also had an influence on usernames, the names that people choose for their personal user accounts in various websites and online communities. Even though there are certain technical limitations for name choices, not many laws nor even other social norms regulate the contents of usernames.

This presentation examines how people have used their freedom in their username choices, and whether some kind of global or local username-related social norms can be recognized. The presentation is based on an extensive meta-analysis of studies on online usernames (Hämäläinen 2022), as well as selected examples from single studies.

Traditionally, usernames have been an immensely heterogeneous category of names, reflecting the absence of shared norms. This might be due to the relative novelty of the phenomenon, as well as the diversity of different online environments. Each online community has its own culture and norms, but a new member might not be aware of them when creating a username.

During the last 10–20 years, however, online communication has been increasingly transferring to social media platforms such as Facebook, X (ex-Twitter), Instagram, Snapchat, or TikTok, that are characterized by the transparency of user identities. In these services, usernames based on personal names in the non-virtual world have become more and more common, possibly even being a norm in some contexts.

Reference:

Hämäläinen, Lasse 2022: From Bonehead to @realDonaldTrump: A Review of Studies on Online Usernames. *Names* 70(2), 35–53. <https://doi.org/10.5195/names.2022.2364>

Nutida variation mellan äldre och nyare epexegetiska efterleder i gårdnamn i Ovansiljan

Stefan Jacobsson

Bland gårdnamn inom Ovansiljans-området i Dalarna förekommer i muntlig tradition sedan gammalt två typer av rent formell variation, dels en lokalt betingad mellan efterlederna -by och -garð, dels en mellan sammansättning med någon av dessa efterleder och simplexform. Jfr således t.ex. Grav ~ Grabby, Katrin ~ Katrinby, Brav ~ Bravgarð, Döðby ~ Döðgarð. Sammansättningarna med -by och -garð kan vara av epexegetisk natur eller primära i förhållande till en genom ellips nybildad simplexform. Vid sidan av dessa mönster möter också en nyare epexegetisk efterled -gardn, vilken torde ha sitt ursprung i officiell skriftradition eller i utifrån kommande muntlig tradition. Förutom i Orsa och Ore socknar, där varken -by eller -garð numera påträffas, varierar i dag -gardn med de gamla efterlederna. Bejakandet respektive avvisandet av det exonyma -gardn illustrerar både gamla olikheter mellan olika delar av undersökningsområdet med avseende på graden av öppenhet mot omvärlden och en nutida motsättning mellan språkbrukare med olika fast förankring i den lokala traditionen.

Diskurser om kön och identitet i transpersoners egenvalda självbenämningar

Carin Leibring Svedjedal

I föredraget presenteras resultat från min doktorsavhandling där jag undersöker transpersoners egenvalda självbenämningar (förnamn och pronomen). Detta gör jag i syfte att vidare analysera diskurser om kön och identitet hos transpersoner. Diskurs definieras övergripande i avhandlingen som olika uppsättningar av kunskaper, normer, erfarenheter och föreställningar om vissa fenomen, samt hur detta uttrycks språkligt, och jag betraktar förnamn och pronomen som en språklig resurs som används för att dels skapa identitet, dels forma diskurser.

I avhandlingen har jag gjort en enkät- och intervjustudie för att samla in material om transpersoners egenvalda självbenämningar. Materialet analyseras genom medierad diskursanalys (Blåsjö m.fl. 2024), med fokus på hur diskurser skapas genom handlingar. Jag betraktar dels själva förnamns- och pronomenvalen, dels hur individen som valt egna självbenämningar väljer att delge dessa för sin omgivning som handlingar vilka konstruerar diskurser om kön och identitet. Vidare tillämpar jag teoretiska verktyg som indexikalitet och performativitet (Leibring Svedjedal 2023) samt affektivt handlande (Wetherell 2012, Ahmed 2014) för att förstå hur egenvalda självbenämningar konstruerar kön och identitet hos transpersoner. De teoretiska verktygen ramas in av ett translingvistiskt (Bissenbakker och Raun 2024) perspektiv på språk, kön och identitet, där transpersoners egna levda erfarenheter ges en framträdande roll.

Kortfattat visar resultaten att transpersoners val av självbenämningar är en process som inte helt kan liknas vid processen att tilldela ett förnamn till någon annan, eftersom egenvalda självbenämningar är av en särskild sorts performativ karaktär. Affektivt handlande och indexikalitet relevantgörs både i valen och i upplevelserna av omgivningens bemötande gentemot självbenämningarna. Vidare framträder diskurser om kön och identitet i materialet som belyser hur kön å ena sidan konstrueras inom en så kallad cisbinär matris, å andra sidan hur denna matris och dess normer utmanas och omförhandlas genom förnamns- och pronomenvalen.

Referenser

- Ahmed, Sara (2014). *The cultural politics of emotion*. 2nd ed. [Online]. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Bissenbakker, Mons och Raun, Tobias (2024). Trans-teori og cis-normativitet. I: *Performative vendinger: Introduktion til nyere feministisk teori*. Nyt fra Samfundsvidenskaberne. S. 305-318.
- Blåsjö, Mona, Christensson, Johan & Hanell, Linnea (2024). *Medierad diskursanalys: att studera nexus mellan språkbruk och handling*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur.
- Leibring Svedjedal, Carin, (2023). *Indexicality and Performativity: A Theoretical Approach to Transgender People's Self-Chosen First Names*. I: Bijak, Ursula, Swoboda, Paweł, Walkowiak, Justyna B. (red.) *Proceedings of the 27th International Congress of Onomastic Sciences: Onomastics in Interaction With Other Branches of Science*. Volume 2. *Anthroponomastics*. S. 299-320.
- Wetherell, Margaret (2012). *Affect and Emotion: A New Social Science Understanding*. London: SAGE.

Abiskoja och Windom. Normbrytande förnamn under tidigt 1900-tal. Om debatten och namnens eventuella genomslag.

Katharina Leibring

Under 1800-talet upplöstes det traditionella uppkallelssystemet för förnamn i Sverige. Nyskapade förnamn, där många avvek från tidigare normer, togs alltmer i bruk mot seklets slut. Detta upprörde bl.a. kyrkans företrädare, vilka ju var de som godkände eller underkände namnen vid folkbokföringen. Efter sekelskiftet uppstod en debatt i pressen där även språkvetare som Adolf Noreen och Jöran Sahlgren hade åsikter.

I föredraget, som har en socioonomastisk infallsvinkel, granskar jag en del av debattinläggen, analyserar strukturen hos vissa av de ifrågasatta namnen och undersöker om dessa namn överhuvudtaget godkändes och kom i bruk. Av de samtida exemplen tycks det ha varit vanligare att flickor fick nyskapade namn, varför en genusaspekt kan tillfogas. För att få en diakron dimension ämnar jag också studera om några av de då nya namnen eller namntyperna har avsatt spår i det moderna förnamnsskicket.

Källor och litteratur:

Gustafsson, Linnea (2002): *Novation i norr. Nya dopnamn och namngivningsmönster i Skelleftebygden 1791–1890*. Umeå.

Kungliga Biblioteket. Svenska tidningar. Tidnings- och tidskriftsartiklar från 1880 till 1925.

Noreen, Adolf (1903): *Huru uppstå nya förnamn i våra dagar? I: Spridda studier 2*.

Noreen, Adolf (1903): *Något om våra förnamn. I: Spridda studier 2*.

Riksarkivet. Digitala forskarsalen. Folkräkningar 1880 till 1930. Kyrkböcker.

Sahlgren, Jöran (1913): *Moderna svenska dopnamn. Kritik och reformförslag*. (Heimdals populärvetenskapliga tidningsartiklar V.)

Hvilke normer følger navn på overnattingssteder i Oslo?

Agata Michnowska

I denne presentasjonen drøftes normene og reglene som styrer navngiving av overnattingssteder i Oslo, med særlig fokus på hoteller, hosteller og vertshus. Navnene på slike overnattingssteder har en stor betydning for markedsføring, og de reflekterer ofte den lokale kulturen samt stedets toponymi. I denne studien skal jeg analysere hvordan forskjellige faktorer påvirker valget av navn på ulike typer overnattingssteder i Norges største by. Jeg vil særlig fokusere på forskjellene mellom navngivningsmønstrene i større hotell- og hostellkjeder og uavhengig drevne overnattingssteder. Disse forskjellene kan kaste lys over den bredere innflytelsen globalisering har på Oslos turistindustri, samt internasjonale navnetrender som påvirker valg av ulike typer navn, bl.a. den dominerende posisjonen til det engelske språket. Presentasjonen er basert på mitt pågående doktorprosjekt, hvor jeg undersøker navngivningsmønstre i ulike typer overnattingssteder i hovedstedene i de nordiske landene.

Drækborg, Pjaltborg, Sultenborg og andre pejorative gård- og husnavne på –borg

Rikke Steenholt Olesen

I foredraget belyses en særlig navngivning af især mindre gårde og huse i Danmark. Tyngdepunktet synes at ligge i 1700-tallet, men der er både ældre og yngre eksempler. Navngivningen efterligner et veletableret adeligt navngivningsmønster, men navnene fremstår mere eller mindre åbenlyst pejorative. Den pejorative karakter opstår i en form for semantisk-

strukturel hybrid, hvor efterleddet borg 'befæstet stormandsbolig, slot' i sig selv virker ironiserende i navne på lokaliteter af beskeden karakter. Ofte anvendes n-indskud som sammensætningselement mellem forled og efterled ligeledes efter adeligt mønster. Forleddene i Pjalttenborg, Lusenborg og Snappenborg sigter til nedsættende til det at være henholdsvis fattig, lusset og tyvagtig. Forleddene i Blæsenborg og Fløjtenborg er ikke på samme måde direkte knyttet an til pejorative betydninger, men husnavnenes konstruktion viser, at navnene er skabt med det formål at skulle være pejorative. Navnedannerne synes at have udfordret en navnedannelses- og navngivningsnorm som ellers var knyttet til overklassen, og fænomenet kan betragtes som udtryk for en sprogbrugerforhandling af hvem, der kan navngive hvad, hvornår og med hvilket formål, for hvem vil spise på kroen Sultenborg eller bo i huset Drækborg? De pejorative navne (som naturligvis tæller andre end dem på borg) synes imidlertid at have vundet hævd, i det mange fremgår af landsdækkende kortserier som Videnskabernes Selskabs kort fra slutningen af 1700-tallet og de to statslige topografiske kortserier Høje og Lave målebordsblade (hhv. 1842-1899 og 1901-1971). Ligeledes er der ikke alene tale om enkeltstående navnedannelser, nogle navne synes ligefrem at være blevet vandrenavne, fx findes utallige huse kaldet Blæsenborg i Danmark, som kan sammenholdes med Blåsenborg i Norge og Blåsenhus i Uppsala. I foredraget gives eksempler på ældre, pejorative gård- og husnavne i Danmark, og fænomenet diskuteres i forhold til sproglige, sociale og kulturelle normer.

En studie i historisk socio-onomastik: mikrotoponymer i 1600-talets storskalige geometriske kartor från Finland och Pommern

Alexandra Petrulevich

Föredraget belyser 1600-talets storskaliga geometriska kartering av den svenska konglomeratstaten som det första försöket till medveten ortnamnspolitik i svensk kontext – med särskilt fokus på bearbetning av mikrotoponymer i flerspråkiga områden. Den huvudsakliga forskningsfrågan är: Hur hanterades icke-nordiska mikrotoponymer i kartorna från två områden, Åbo och Björneborg (Turku och Pori) i Finland och Pommern i Tyskland? Analysen bygger på granskningen av ett urval av geometriska kartor, lantmätarnas beskrivningar och över 5000 ortnamnsbelägg. Resultaten diskuteras mot bakgrund av 1600-talets policydokument, en diskussion som utgör utgångspunkten för problematisering av begreppen norm och normbrott. Förutom studiens resultat tar jag upp metodologiska överväganden och utmaningar gällande framför allt det finska materialet. Slutligen placerar jag denna studie inom en bestämd forskningstradition, historisk socio-onomastik, genom att bl.a. belysa beröringspunkter med moderdisciplinen, historisk socio-lingvistik.

Litteratur

Petrulevich, Alexandra, 2022: Ortnamnspolitiken i svenska Pommern. En diskursanalytisk och kontaktonomastisk studie. *Namn och bygd* 110. P. 95–130. Summary in English available here: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-491663>

Petrulevich, Alexandra, under utgivning: Reassembling the Swedish Place-name Policies of the Seventeenth Century.

Petrulevich, Alexandra, under utgivning: Swedifying the Other: The Seventeenth Century Place-name Policymaking in Västerbotten, Sweden, Turku and Pori, Finland and Pomerania, Germany

Bornholmske gårdnavne omskriver øens historie

Anders Pihl

For godt 100 år siden udkom to værker om Bornholms (for)historie (J.A. Jørgensen, 1900-01 og M.K. Zahrtmann, 1934-35) skrevet ud fra samtidens viden og normer. I dag står store dele af værkerne uimodsagt, og de refereres lystigt som sandhed i nyere litteratur om Bornholms historie. Dette til trods for at vores viden i dag er mange gange større efter 100 års arbejde med skriftlige kilder og navnestoffet; læg dertil resultaterne fra et utal arkæologiske udgravninger. Alligevel betvivles åbenlyse fejlslutninger hos Jørgensen og Zahrtmann stadig ikke.

I forbindelse med mit phd-projekt om Bornholms bebyggelse i 1. årtusinde arbejder jeg retrospektivt fra de ældste matrikelkort (cirka år 1800) og bagud i en søgen efter strukturer og en organisation i bebyggelsen. Dette gøres hovedsagelig ved hjælp af arkæologiske data, kartografisk materiale og stednavnestoffet.

Bornholms stednavne tolkes normalt som relativt unge, hvor kun en håndfuld stednavne tilskrives tiden før middelalder. Det samme gælder gårdnavnene, men her ses en diskrepans mellem gårdnavnene og den administrative struktur, de indgår i. Tydeligst eksemplificeret ved navnene 'Nørregård' og 'Krogegård', gårde der bestemt ikke ligger nordligt eller i en krog af de senmiddelalderlige sogne og ejerlav. Latent i jordenes ejerforhold på de ældste matrikelkort ligger imidlertid et ældre tidlig middelalderligt lag af administrative enheder ('storejerlav'), hvori de nævnte gårdnavne - med flere - passer ind og giver mening.

Denne opdagelse bryder således ikke med normen i forhold til tolkning og datering af de bornholmske gårdnavne - til gengæld er det på høje tid at gå i rette med de herrer Jørgensen og Zahrtmann og ændre den almenkendte og udbredte "sandhed" om øens statiske administrative inddeling op gennem historien.

"Dolle Albrekts hustrus syster". Stilnivåer och normbrott under svensk medeltid.

Lennart Ryman

Att den välbördiga hustru Elena på baksidan av ett brev 1490 (SDHK 32427) blir omtalad som "tokiga Albrekts hustrus syster" har helt klart att göra med hennes systems och svågerns avvikande ställning i samhällslivet, vilken är relativt väl känd tack vare Stockholms tänkeböcker. I andra fall är bakgrunden för ett oväntat informellt omtalssätt okänt, som när Katarina av Steninge på baksidan av ett brev 1311 (SDHK 2431) kallas Annæbillæ, ett oklart men säkerligen opassande binamn.

I föredraget avser jag att ge exempel på skilda stilnivåer i omtalssätt för välbeställda män och kvinnor under svensk medeltid och diskutera de normer som kan tänkas ligga bakom skrivarnas eller deras beställares val av uttryckssätt.

SDHK = Svenskt Diplomatariums huvudkartotek. <https://sok.riksarkivet.se/sdhk>

Schössler, Bech, Gyldendorff: German Influences in Danish Surnames

Mirjam Schmuck

The close Danish-German ties with the duchies Holstein and Schleswig linked to Denmark for over 400 years, widespread bilingualism across the era of the Hanseatic League and well into the 19th c. shaped not only the Danish vocabulary, but also the Danish surname inventory. In the 17th century, when Danish surnames emerged, German was widely spoken,

especially among the upper class (German aristocracy and merchants). Many Danes therefore “embellished” their names using Germanised forms, and in return German names were danicised, especially after the lost German-Danish War of 1864 (Thomsen 1945, Søndergaard 1979). Based on recent data (list of Danish surnames, Danmarks Statistik, 1.1.2023), this study explores the German impact reflected in the current surname inventory. German names appear among the top 100 (32. Schmidt, 59. Bach, 60. Winther, 80. Berg among others), partly based on translations from originally Danish names (Smed > Schmidt, Bak > Bach). Besides translations, German influence can be observed for example in German spelling and/or phonetic variants (Jul/Juhl, Skov/Schou) and hybrid names containing German second elements such as -dorf(f), -feldt, -berg (e.g. Gyldendorff, Kirkefeldt). In addition, there is a considerable number of hybrid names that are the result of the reverse process, danicisation of German names (e.g. Nymann, Hovmand, Schössler). It will be shown that Danish surnames with their unique share of German-influenced names, still bear powerful witness to the shared multicultural and multilingual history.

References

- Meldgaard Villarsen, Eva (1984): De danske slægtsnavnes historie i nyere tid. In: *Studia anthroponymica Scandinavica: Tidskrift för nordisk personnamnsforskning* 1984/2, pp. 39-53.
- Søndergaard, Georg (1979): Bogen om personnavne. Oprindelse – Historie - Brug.
- Thomsen, Alfred (1945): Vore Slægtsnavne. En undersøgelse af vore slægtsnavnes oprindelse og fordeling med særligt henblik paa -sen navnene. København.
- Winge, Vibeke (1992): Deutsche Dänen – dänische Deutsche. *Geschichte der deutschen Sprache in Dänemark 1300-1800 mit einem Ausblick auf das 19. Jahrhundert*. Heidelberg.
- Winge, Vibeke (2021): Tysk og Nederlansk. In: Hjorth, Ebba et al. (eds.): *Dansk Sproghistorie*. vol. 5: Dansk i Samspil. Aarhus, pp. 221-231.

Efter fördrivning och migration. Sudettyska efternamn i Sverige

Daniel Solling

1930- och 40-talen var turbulenta tider i Europa. Så också för den tyska minoriteten i Tjeckoslovakien, de s.k. sudettyskarna. De allra flesta av dem tvangs under dessa årtionden att lämna sitt hemland. En del, fr.a. vänsterorienterade, sudettyskar lämnade Tjeckoslovakien i slutet av 30-talet inför eller precis i anslutning till att Sudetområdet införlivades med Hitlertyskland. En del av dem flydde till Sverige. Efter andra världskriget fördrevs i princip hela den kvarvarande tysktalande befolkningen i Tjeckoslovakien, över 2 miljoner människor. Många av dem hamnade i flyktingläger i Tyskland och Österrike.

Under senare hälften av 40-talet kom en stor grupp sudettyskar (c:a 4 000) från dessa flyktingläger till Sverige som arbetskraftsinvandrare. Det var en av de första stora grupperna av arbetskraftsinvandrare i Sverige efter andra världskriget. Sverige blev härigenom tillsammans med Storbritannien det land utanför det tyskspråkiga Europa som tog emot flest sudettyskar. Idag är detta relativt okänt, och de flesta sudettyskarna integrerades snabbt i det svenska samhället.

I mitt föredrag redogör jag för hur nya efternamn kom till Sverige genom denna invandring. Det fanns redan tidigare tyska efternamn i Sverige, men de sudettyska efternamnen är intressanta då de härstammar från ett språkkontaktområde mellan slaviska och germanska språk. Mina källor består av ett arkivmaterial över den sudettyska invandringen till Sverige. Genom jämförelser med det svenska efternamnsbeståndet före och efter denna invandring presenterar jag hur stor del av de nya namnen som överensstämde med tidigare

svenskt namnbruk och också hur och om namnen integrerades i det svenska efternamnsonomastikonet.

Namn i lingvistiska landskap – socioonomastik, eller?

Väinö Syrjälä

Namn av olika slag figurerer sentralt i lingvistiska landskap (LL) og har därmed också blivit ett av de sentrala teman för studier av lingvistiska landskap som ett växande, multidisiplinär skara av forskare ägnat sig åt. Namn har diskuterats som reflektioner av minoritetspråkens status, ändringar i det politiska landskapet eller av identiteter og kommersielle trender. Även namnforskare, i og utanför Norden, har tagit utgångspunkt i lingvistiska landskap för att diskutera namnbruket, ofta med socioonomastiske frågeställningar. Den suddiga gränsen mellan å ena sidan fältet LL-studier, å andra sidan (socio-)onomastiken har uppmärksamats av bland andra Gorter & Cenoz (2023, s. 368). De kommenterar hur syftet og de spesifikke frågeställningarna som olika forskare ställt för sina undersökningar påverkar inom vilket fält dessa positionerats. Hur exakt de skilda intressen för de två fälten har sett ut – og på vilka sätt vi kan problematisera sådana gränsdragningarna är frågor som jag letar svar på i dette foredrag.

Jag inleder foredraget med en sammanfattning av den forskning om navn i lingvistiske landskap som gjorts hittills: från tidige studier före oppkomsten av LL-studier som ett særskilt forskningsfelt till idag. Jag presenterer sedan resultatene av en enklare tematisk analys av syftesformuleringar og forskningsfråger i en korpus av relevante forskningsartikler från de senaste 15 årene. Forutom att diskutere vilke tematiske kategorier som kan urskiljes og vilke typer av navn som varit i fokus, er syftet att reflektere i vilken mån de ulike studier kan sages utgøre en del av socioonomastiken. Avslutningsvis vill jeg blicke framåt: hur kunde metodologiske og teoretiske perspektiv från LL-studier respektive socioonomastik kunne utnyttjes inom det andre feltet, og vilke slags gemensamme forskningsfråger kunde dryftes mer i framtiden.

Referenser:

Gorter, D. & Cenoz, J. (2023). A Panorama of Linguistic Landscape Studies. Bristol: Multilingual Matters.

Måter å beskrive navnetrender fra rundt 1900 til i dag, med vekt på Norge

Ivar Utne

Navnetrender er knyttet til språklige, kulturelle og sosiale normer, mer eller mindre klart uttrykt. I presentasjonen blir det mest vekt på uttaletrekk, men også litt på navns opphav. Fokus er Norge, men også sammenligning med andre land. Målet er å forklare hvordan navnetrender er, og også prøve å forklare årsaker i forhold til mulige normer, mest språklige.

Topp 100-lister fra Norge hvert tiende år (eller grupper av år) siden 1900, og for hvert år siden 2020; offisiell statistikk fra flere andre land, særilig på 2000-tallet, og mest siden 2020; og norske mødres fortløpende navnesøk siden 2021, fra Norges største søkested for navn til barn (babyverden.no), med rundt 50–100 000 søk på enkeltnavn i måneden.

Listene blir koda for uttaletrekk og opphav med opp til rundt 30 variabler i et utvalg av listene, og mindre i andre. Opphav omfatter særilig varianter av opphavlig nordiske navn fra mellomalder og nyere tid, og navn slik de står eller har stått i biber brukt i Norge.

For uttale blir det lagt vekt på majoritetsbruk i norsk. I hovedsak vil det si urban uttale i det sentrale Østlands-området (rundt Oslo), men retrofleksjer (rd, rl, rn, rs og rt) blir regnet som to atskilte lyder siden det er slik i store deler av landet. Vokalbruk omfatter særlig hiatus (nabovokaler fra hver sine stavinger, som i Lea) og utvalgte vokaler i trykksterke og trykksvake stavinger. Konsonantbruk omfatter de mest sonore, som l, m, n og r, og de mest obstruente, som ustemte (p, t, k) og stemte (b, d, g), og eventuelt frikativter (bl.a. f, v, s, og kj- og sch-/sj-lyd).

Annet som blir undersøkt, er konsonantkombinasjoner, navneslutt, andel konsonant- og vokallyder, og trykkplassering.

Får kommunnamn ändras för att öka det kommersiella värdet?

Lisa Vikström

Det är ingen nyhet att ortnamn nyttjas i marknadsföringssyften och i viss mån även väljs utifrån möjlighet till profilering. Ortnamn har således potential att bära på en kommersiell funktion. Att ändra ett befintligt kommunnamn utifrån de förutsättningarna, implicit med hänvisning till den kommersiella funktionen, hör dock till ovanligheterna.

För drygt 20 år sedan inkom en förfrågan till Finansdepartementet från Malung kommun, där de uttryckte en önskan om att lägga Sälen till sitt kommunnamn. I bakgrunden till förfrågan beskrivs att Sälen är ett positivt laddat begrepp, tack vare de associationer det för med sig. Malung kommun menade att om de fick heta Malung-Sälen, skulle det föra med sig ekonomiska vinningar.

Undersökningens syfte är tvådelat: dels undersöks hur den kommersiella funktionen kan ta sig till uttryck, dels hur aktörer positionerar sig jämt emot den, ortnamnen och varandra. Två metoder kombineras. En rekontextualiseringsanalys, som innebär studiet av hur textelement (t.ex. direkta citat, ord, argument och idéer) färdas genom och mellan texter, samt en positioneringsanalys: vilka roller aktörer och ortnamn tilldelas eller påbjuds att inneha.

De preliminära resultatet visar att rollen som ortnamnsexpert både tilldelas och tas av myndigheter, men att rollen i vissa fall fråntas signifikans. Den kommersiella funktionen hos Sälen beskrivs med små variationer av olika aktörer, men olika värderande ord tas i bruk av aktörerna för att framhäva deras förhållningssätt till funktionen.

Normer och normbrott vid namngivning av gator genom tiderna – exemplet Uppsala

Mats Wahlberg

Under medeltiden var namngivningen av gator i Uppsala liksom i andra städer av allt att döma i huvudsak oregerad. Inga bevarade dokument omtalar att namnen tillkom på officiell väg, men det är inte osannolikt att stadens styrande ändå hade intresse av att normera namnbruket. I Uppsala var namnen praktiskt lokalisering, t.ex. S:t Persgatan som angav riktning mot S:t Pers kyrka.

Efter en genomgripande stadsreglering i mitten av 1600-talet skedde ett normbrott såtillvida att en officiell namnkommitté fick i uppdrag att namnge gatorna i stadens helt omformade gatunät. De nytillkomna namnen var fortsatt lokalisering, med undantag av att kungamakten manifesterades i namnen Drottninggatan, Stora Kungsgatan och Stora Regeringsgatan. En nymodighet, kvartersnamn, infördes enligt ett system med gruppnamngivning efter mönster från Stockholm. Flera av dessa är inte lokalisering (Hästen, Lejonet m.fl.).

Under 1800-talet, framför allt under senare delen, blir det officiella inflytandet alltmer påtagligt. Memorialnamn, t.ex. Linnégatan och Geijersgatan, blir ett nytt inslag i gatunamnsskicket, ett brott mot tidigare namngivningsnormer.

Under 1900-talet, då staden växte kraftigt, uppstod behov av många nya namn. En gatunamnskommitté tillsattes, och officiella regler för namngivningen formulerades. Det blev svårt att få alla de många nya namnen att bli direkt lokaliserande, varför gruppnamngivning blev en räddningsplanka.

Gatunamnskommittén och dess efterträdare bestod till en början av språkexperter och personer insatta i stadens historia, men från 1959 ingår enbart politiskt tillsatta ledamöter. Partipolitiska skiljelinjer kommer dock vanligen inte till uttryck vid namngivning av gator, men politikerna ställer numera allt oftare ideologiska krav på att gatunamnen bör spegla hela samhället, främja jämlikhet mellan könen, synliggöra minoriteter m.m. Detta innebär att de tilldelas en ny roll som bärare av idéer förutom att ha en lokaliserande funktion.